

การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน
น้ำกัมปงไอร์ ในประเทศบรูไนดารุสซาลาม
PARTICIPATION IN CULTURAL TOURISM PROMOTION BY
KAMPONG AYER WATER COMMUNITY IN BRUNEI DARUSSALAM

¹เจตณสฤกษ์ สักขพันธ์, ²เก็ตทวา บุญปรากการ และ ³ปัญญา เทพลิงห์
¹Jedsarid Sangkan, ²Kettawa Boonprakarn, and ³Punya Tepsing

^{1,2}มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ประเทศไทย
³มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ประเทศไทย
Hatyai University, Thailand
Prince of Songkla University, Thailand

¹sapichai@yahoo.com, ²kettawa@hotmail.com, ³punya.t@psu.ac.th

Received: September 17, 2023; **Revised:** November 25, 2023; **Accepted:** December 1, 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนน้ำกัมปงไอร์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในประเทศบรูไนดารุสซาลาม โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสังเกต และสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชาชนทั่วไป 16 คน ผู้นำชุมชน 3 คน นักวิชาการ 2 คน นักท่องเที่ยว 8 คน นำข้อมูลมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือและนำมาจำแนกหมวดหมู่ ตีความ สร้างข้อสรุป ผลศึกษาพบว่าคนในชุมชนน้ำกัมปงไอร์มีส่วนร่วมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) การทักทาย ให้ข้อมูล เสนอบริการต่างๆ บนวิถีวัฒนธรรมชุมชนแก่นักท่องเที่ยว ไม่ว่าด้านสถานที่ เส้นทางท่องเที่ยว หรืออื่นๆ 2) การให้บริการในรูปแบบที่พักโฮมสเตย์และมีจิตบริการ โฮมสเตย์มี 3 แบบคือ 2.1) แบบที่ปรับปรุงจากบ้านพื้นถิ่น เครื่องไม้ การบริการของโฮมสเตย์จะเน้นแสดงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นการจัดห้องนอน อาหาร สิ่งตกแต่งสะท้อนอัตลักษณ์บรูไน ไม่มีโทรทัศน์ เครื่องดื่มมีมาเพื่อให้สอดคล้องจารีตอิสลาม บริหารจัดการแบบธุรกิจ 2.2) แบบที่ปรับปรุงจากบ้านสมัยใหม่ จัดภายในอย่างหรูหรา แสดงสิ่งของโบราณเชิงประติมากรรม บริหารจัดการแบบราชการ ในฐานะบ้านผู้นำชุมชน 2.3) แบบบ้านสมัยใหม่ ไม่มีการปรับปรุงใดๆ ตามสภาพจริง

¹ อาจารย์ ดร., หลักสูตรการจัดการมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

³ รองศาสตราจารย์ ดร., คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่

ของครอบครัวบรูไน บริหารจัดการแบบชาวบ้าน และ 3) การสร้างการเรียนรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนน้ำแก่นักท่องเที่ยว บางคนรับการอบรมเพื่อเป็นตัวแทนรัฐด้านประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การร่วมส่งเสริมยังเกิดจากการวางแผนผ่านตัวแทนชุมชน การปฏิบัติด้านกิจกรรม รับผิดชอบต่อประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงรับผิดชอบต่อทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของชุมชน; ชุมชนน้ำ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม; บรูไนดารุสซาลาม

Abstract

The purposes of this research was to explore participation of the Kampong Ayer water community in cultural tourism promotion of Brunei Darussalam using the qualitative research method. Data were collected through observation and in-depth interviews with five residents, three academics and five tourists, and the data were validated and concluded using descriptive analysis. The study found that Kampong Ayer water community participated in tourism promotion 3 aspects 1) by greeting, giving advice, offering services, providing basic information, giving directions 2) offering homestay accommodations to tourists. Three styles of homestay accommodation were available. 2. 1) Renovated native houses with services in the traditional way of life reflecting Brunei identities with no televisions and no alcoholic drinks corresponding with Islamic tradition, and the services were in a business style. 2. 2) Renovated modern houses with luxury interior decorations featuring invented ancient artifacts, and the services were in an official style as the home of a community leader; and 2. 3) Modern houses without renovation in the actual Brunei family lifestyle with services in a typical Brunei style. Residents of the water village community participated in cultural tourism promotion 3) making to learn and providing knowledge and understanding of culture of the water village to tourists. Some people were trained to be state representatives in public relations for tourism. Participation emerged from planning through community representatives, practices, gaining mutual economic and social benefits and taking responsibility for community cultural resources.

Keywords: community participation; water community; cultural tourism, Brunei Darussalam

บทนำ

ชุมชนน้ำกัมปงไอร์ (Kampong) เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่เหนือผิวน้ำของแม่น้ำบรูไน คนในท้องถิ่นจะเรียกชุมชนนี้ว่ากัมปงไอร์หรือหมู่บ้านน้ำ (กัมปงหมายถึงหมู่บ้าน ส่วนไอร์หมายถึง น้ำ)

อยู่ในเขตเมืองบันดาเสรีเบกาวัน บ้านเรือนตั้งอย่างหนาแน่นโดยเชื่อมทางสัญจรด้วยสะพานไม้หรือปูน เรือ สถานที่สาธารณะ เช่น โรงเรียน สถานีตำรวจ สถานีดับเพลิง ปั๊มน้ำมัน ฯลฯ ก็ล้วนตั้งอยู่เหนือน้ำ ในอดีตชุมชนนี้เป็นเมืองเก่าหรือเมืองประวัติศาสตร์ของบรูไน ที่ตั้งวังสุลต่านและศูนย์บริหารแผ่นดินบรูไน เป็นถิ่นกำเนิดศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การทอผ้า การทำกริช การสานตะกร้า การต่อเรือ หรือการร่ายรำ ซึ่งยังคงอนุรักษ์ไว้ จึงเป็นย่านสำคัญต่อความทรงจำของคนบรูไน ปัจจุบันรัฐบาลส่งเสริมให้ชุมชนน้ำนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างชุมชนให้เป็นแลนด์มาร์คของบรูไนที่นักท่องเที่ยวควรมาเยี่ยมชม มิงานวิจัยของ Azman Bin Ahmad (2013) ที่ระบุว่า การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนน้ำ และจัดเป็นหนึ่งในสถานที่ที่สามารถเสริมแรงดึงดูดความสนใจระดับประเทศ ในฐานะแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีเอกลักษณ์ เขายังเห็นว่านักท่องเที่ยวถ้าไม่มาเยี่ยมชมชุมชนน้ำก็เหมือนมาไม่ถึงบรูไน อย่างไรก็ตามแม้ชุมชนน้ำมีศักยภาพในการท่องเที่ยว แต่เป็นเรื่องท้าทายที่ต้องหารือร่วมกันเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น สิ่งจำเป็นคือความพยายามให้คนชุมชนน้ำมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รัฐบาลบรูไนเล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่จะช่วยรักษาเศรษฐกิจของบรูไนให้ยาวนาน เพราะหากพึ่งน้ำมันเพียงอย่างเดียวคงไม่ได้ โดยประเมินว่าประมาณ ปี ค.ศ. 2035 น้ำมันของบรูไนจะค่อยๆ ลดลง จึงต้องหารายได้อื่นมาทดแทน การท่องเที่ยวเป็นทางเลือกอันเหมาะสมอีกด้วยทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่มากมาย อีกทั้งเป็นชุมชนน้ำที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในอาเซียน จึงต้องเสริมจุดแข็งเพื่อโอกาสของประเทศบรูไน

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้น สิ่งที่รัฐพยายามพัฒนาคือจิตสำนึกแก่คนในชุมชน เสริมบทบาทคนในชุมชนให้ร่วมคิดร่วมทำ ขณะเดียวกันได้มีการประชาสัมพันธ์ การตลาดเพื่อจูงใจนักท่องเที่ยวทั้งเก่าและใหม่มากขึ้นให้เข้าถึงชุมชนน้ำ ดังที่ Khairuddin Pg Harum (2016) ผู้บริหารองค์กรธุรกิจท่องเที่ยวได้ให้สัมภาษณ์ผ่านหนังสือพิมพ์บรูไนไทม์ว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวในบรูไนทั่วไปประชาชนยังมีบทบาทน้อย แผนการต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นการเริ่มจากแนวคิดของรัฐ บรูไนจะต้องพัฒนาการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างมาก มีสถานที่น่าสนใจมากมายที่ควรเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยว แต่ยังไม่ได้ส่งเสริมทางการตลาดอย่างเหมาะสม การสร้างสะพานแขวนข้ามแม่น้ำมายังชุมชนน้ำมีส่วนช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้ง่าย แต่ปัญหาหลักของแหล่งชุมชนน้ำคือขาดนักท่องเที่ยว หน่วยงานซึ่งเกี่ยวข้องจึงควรทบทวนสาเหตุที่นักท่องเที่ยวมาน้อย ปัจจัยสำคัญอันดับแรกจำเป็นต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ชาวบรูไนต้องเข้าใจสิ่งเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งหมด ปัจจุบันความเข้าใจมีเพียงเจ้าของโรงแรม สายการบิน เอเจนซี่ หน่วยจัดการท่องเที่ยว ยังไม่เข้าถึงภาคประชาชน ประชาชนควรตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวของประเทศ มิใช่รับรู้เพียงเป็นประเทศมีเอกภาพ และสงบ สันติ ความเห็นนี้ย่อมเป็นการสะท้อนความสนใจของภาครัฐและเอกชน ที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้น

จากนโยบายนำมาสู่ผลลัพธ์เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามายังชุมชนน้ำมากขึ้น ประชาชนเริ่มเห็นช่องทางในการเสริมรายได้ ไม่ว่าจะเป็นด้านที่พักหรือการบริการเรือข้าม ชุมชนมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวมากขึ้น พร้อมกันนี้รัฐก็ได้วางมาตรฐานเพื่อความเป็นระเบียบในการจัดการของประชาชน ดังเช่น การทำโฮมสเตย์ต้องได้รับการอนุมัติจาก ABCI (Authority for Building Control and

Construction Industry) หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาความเหมาะสมกับโฮมสเตย์ โครงสร้างของบ้านอยู่ในสภาพดี มีเสถียรภาพและปลอดภัย รูปแบบโฮมสเตย์สะท้อนสถาปัตยกรรม พื้นถิ่นและเอกลักษณ์ของท้องถิ่น แต่ละหมู่บ้านมีผู้ให้บริการโฮมสเตย์ที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของชุมชน (The ASEAN Secretariat 2016) มีผลการวิจัยของ Siti Aisah Janaji and Fahmi Ibrahim (2019) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำโฮมสเตย์เป็นการเสริมสร้างศักยภาพของแต่ละบุคคลให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านของตนอย่างต่อเนื่อง เขาเห็นว่าการบริการโฮมสเตย์ในบรูไนไม่เพียงจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านที่พักหรือกิจกรรม แต่ได้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ การขายผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของบรูไน ในงานวิจัยของ Norhaidawati Haji Mohamad Yassin (2001) ได้ชี้ว่าชุมชนน้ำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศ มีการวางแผนเพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรม จากความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน ประชาชนในหมู่บ้านมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดความสนใจมากขึ้นกว่าเดิม กิจกรรมที่น่าสนใจสามารถเพิ่มอัตราของนักท่องเที่ยว ดังเช่น การจัดแพคเกจทัวร์วัฒนธรรมตามสายน้ำ รวมถึงเข้าชมบ้านที่มีการแสดงทางวัฒนธรรม พิธีกรรมดั้งเดิม อาหารแบบดั้งเดิม แหล่งสินค้าหัตถกรรม คนในชุมชนได้เพิ่มบทบาทตนเองในฐานะเจ้าของถิ่น เพื่อทำให้ชุมชนน้ำ (กัมปงไอร์) เป็นจุดปลายทางสำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงทำให้ผู้วิจัยศึกษาว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนน้ำกัมปงไอร์ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนน้ำกัมปงไอร์ ในประเทศบรูไนดารุสซาลาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลในพื้นที่ชุมชนน้ำหรือกัมปงไอร์ ซึ่งปักเสาตั้งบ้านเรือนอยู่บนแม่น้ำบรูไน ในกรุงบันดาเสรีเบกาวัน ประเทศบรูไนดารุสซาลาม

1. ประชากรและผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มชาวบ้านอาชีพต่างๆ ได้แก่ ประมง ค้าขาย ขับเรือแท็กซี่ ต่อเรือ ผลิตหัตถกรรม แม่บ้าน ราชการ รวมจำนวน 16 คน 2) กลุ่มผู้นำชุมชนซึ่งทำงานให้แก่รัฐ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน (Village head) กำนัน (Mukim head) รวมจำนวน 3 คน ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในกัมปงไอร์ 3) กลุ่มนักวิชาการบรูไน ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัย 2 คน และ 4) กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ 8 คนโดยเลือกแบบบังเอิญ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาเน้นไปที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนน้ำกัมปงไอร์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนน้ำ ครอบคลุม 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบูรงปินไก

(Burong Pingai) ปีราму (Peramu) และซาบา (Saba) สุโงเกอบุน (Sungai Kebun) ในกรุงบันดาเสรีเบกาวัน ประเทศบรูไนดารุสซาลาม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยการสังเกตสภาพ บริบทชุมชนและการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวตลอดจนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการสัมภาษณ์จนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็น ๓ ประเด็น สร้างข้อสรุป นำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนน้ำกัมปงไอร์ ในประเทศบรูไนดารุสซาลาม สรุปผล ดังนี้

1. การท้าทาย ให้ข้อมูล เสนอการบริการต่างๆบนวิถีวัฒนธรรมชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการท้าทาย ให้ข้อมูล ชี้แนะ ให้บริการที่ดีถือเป็นพื้นฐานที่รัฐบาลบรูไนต้องการให้ทุกคนร่วมมือ เพื่อสร้างความอบอุ่นแก่นักท่องเที่ยวเมื่อมาเยือนชุมชนน้ำกัมปงไอร์) วางนโยบายให้กัมปงไอร์เป็นจุดหมายวัฒนธรรมของชาติ ส่งเสริมให้นาวิธชีชีวิตที่มีอยู่ดั้งเดิมคือความสุภาพ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นมาปรับใช้กับนักท่องเที่ยว ดังผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า เมื่อนักท่องเที่ยวมีท่าทีข้องใจจากการดูแผนที่ ชาวบ้านตรงเข้ามาสอบถามปัญหาทันที แสดงถึงความพร้อมในการบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งการกระทำนี้ไม่เพียงส่งผลต่อภาพลักษณ์ของชาวบรูไน แต่ยังต้องการปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวต่างชาติ จูงใจให้มาเยือนอีกครั้ง แม้บางคนไม่ได้ให้ความร่วมมือนัก ด้วยข้อจำกัดทางภาษา แต่โดยภาพรวมชุมชนพึงพอใจต่อนโยบายรัฐ ในการส่งเสริมชุมชนของตนเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมควบคู่กับการอนุรักษ์ จึงให้ความร่วมมือกับรัฐในการดูแลมรดกทางวัฒนธรรม ตัดสินใจกำหนดทิศทางร่วมกัน บริการข้อมูลอันเป็นประโยชน์ คนชุมชนน้ำขึ้นชอบหากมีโอกาสพูดคุย ให้คำแนะนำ บางครั้งการเดินทางมาของนักท่องเที่ยวแปลกหน้าเป็นที่ตื่นตาตื่นใจของคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กๆ ดังคำสัมภาษณ์ของชาวกัมปงไอร์ที่ว่า “ฉันชอบมากถ้ามีคนมาเที่ยว มาถามเรื่องราวต่างๆ ฉันก็แนะนำเท่าที่ได้ พวกฝรั่งถ้ามา ลูกหลานในหมู่บ้านยิ่งชอบ เข้าไปหาขอถ่ายรูป” (Ami Tamaul, สัมภาษณ์ วันที่ 31 ธันวาคม 2558) และของนักท่องเที่ยวต่างชาติว่า “ฉันมาเยือนหมู่บ้านนี้ครั้งที่ 2 แล้ว ประชาชนที่นี่แสดงความเป็นมิตร เอาใจใส่ด้านบริการดีมาก” (Johnson, สัมภาษณ์ วันที่ 31 ธันวาคม 2558)

เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาถึงหมู่บ้านน้ำ คนในชุมชนจะเสนอบริการเรือนำเที่ยว ระหว่างนั่งเรือชวนพูดคุยสนทนา พร้อมแนะนำสถานที่ แพคเกจทัวร์วัฒนธรรม รวมถึงข้อมูลที่พก เสนอที่พักแบบโฮมสเตย์ราคาประหยัด การเปิดบ้านเป็นที่พักอาศัยดูเหมือนชุมชนไม่หวงผลตอบแทนมากนัก ไม่ผ่านกลุ่มพ่อค้านายทุน เหตุนี้ทำให้ทุนกระจายสู่ครอบครัว ชุมชนได้ผลประโยชน์โดยตรง กรณี

บ้านที่เป็นโฮมสเตย์เจ้าของมักเป็นคนใจกว้างและมีความพร้อมแล้ว จากการสังเกตพบว่าบ้านเหล่านี้มักหลีกเลี่ยงงานบริการเกินความจำเป็น การเอาใจใส่นักท่องเที่ยวเกินควรอาจทำให้สูญเสียวัฒนธรรมเดิมๆ การทำชีวิตให้เป็นสากลนำมาซึ่งปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนเห็นว่าการวางตัวให้ไกลไปกับความทันสมัยเป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์ การปฏิเสธวัฒนธรรมตะวันตก แต่ยึดหลักจริยธรรมอิสลาม มีส่วนผลักดันให้ชุมชนมีเอกลักษณ์เฉพาะตนไม่น้อย การยึดถือจารีตประเพณีบางครั้งนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมในด้านการท่องเที่ยวอย่างง่ายดาย การให้บริการอาหารบางครั้งไม่หวังผลตอบแทน เพราะต้องการให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสตัวตนของมลายูชาวน้ำมากขึ้น โดยทั่วไปในประเทศอื่นการเชิญนักท่องเที่ยวแปลกหน้าเข้าไปพูดคุยและทานอาหารไม่ปรากฏนัก เพราะกลัวอันตรายและค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามสำหรับชุมชนน้ำกัมปงไอร์แห่งนี้มีช่วงเวลาหนึ่ง คือหลังวันฉลองฮารีรายอทุกบ้านพร้อมเพรียงเปิดรับนักท่องเที่ยวมาพูดคุย พร้อมตั้งอาหารบริการ นั่นคือสิ่งพิเศษที่ไม่มีในประเทศอื่นๆ นักท่องเที่ยวถ้าเข้ามาในฤดูกาลนี้ สามารถดูประเพณีเฉลิมฉลอง เข้าไปทานอาหารได้ โดยที่ทุกบ้านเต็มใจ เพราะถือเป็นการให้ทานครั้งยิ่งใหญ่ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “วันฉลองฮารีรายอไปบ้านไหน กินได้ทุกบ้าน จัดฉลอง 1-3 วัน หลังจากนั้นแต่ละบ้านจะเปิดให้ทุกคนเข้ามากินอาหารฟรี ราว 1 เดือน มีอาหารก็แลกเปลี่ยนกัน ถ้าคุณมาช่วงนี้รับรองว่าอิม” (Kannika Abdullah, สัมภาษณ์, วันที่ 31 ธันวาคม 2558) สอดคล้องกับนักวิชาการบรูไนที่ระบุว่า “ทุก ๆ ปี หลังช่วงถือศีลอด ชาวกัมปงไอร์จะเปิดประตูบ้านต้อนรับทุกคนมาร่วมพบปะกัน มากินอาหารได้ฟรี” (Arnesah, สัมภาษณ์, วันที่ 30 ธันวาคม 2558)

การทานอาหารอย่างอิสระตามบ้านในช่วงเทศกาลถือเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันมาช้านาน คนที่มาทานอาหารไม่เลือกศาสนา เชื้อชาติใด นับเป็นการแบ่งปันน้ำใจของคนในชุมชนน้ำ และแสดงถึงการมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ประเพณี ซึ่งได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน นักท่องเที่ยวได้ประโยชน์จากการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมอันล้ำค่า ส่วนคนชุมชนได้สืบทอดประเพณีอันงดงามให้นักท่องเที่ยวได้เห็นวัฒนธรรมมลายูมุสลิมบรูไน โดยเฉพาะการรวมญาติเพื่อร่วมสร้างความดี ให้คนภายนอกรับรู้ปัจจัยของความเข้มแข็งในสังคมบรูไน อีกทั้งเห็นความสำคัญของการบริจาคทานครั้งยิ่งใหญ่ อาจกล่าวได้ว่าคนในชุมชนน้ำมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ร่วมรักษาผลประโยชน์ทางสังคมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

2. การให้บริการในรูปแบบที่พักโฮมสเตย์และมีจิตบริการ

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบว่าชุมชนน้ำมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ 3 แบบ แต่ละแบบเกิดจากผู้คนหลากหลาย อีกทั้งมีวิธีดำเนินการต่างกันด้วย ตามระเบียบของบรูไนการทำโฮมสเตย์ต้องแจ้งและจดทะเบียนกับหน่วยราชการ เพื่อให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของรัฐ เช่น ห้ามจำหน่ายสิ่งมีเมาแก่ผู้พักแม้ไม่ใช่มุสลิม ไม่ยั่วยุสิ่งผิดหลักศาสนา โดยทั่วไปโฮมสเตย์มีมาตรฐานกำกับโดยศูนย์มาตรฐานแห่งชาติบรูไน ดารุสซาลาม (Piawai Brunei Darussalam) หรือ PBD ผู้จัดทำโฮมสเตย์ต้องแจ้งศูนย์มาตรฐานแห่งชาติเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมกับกิจกรรมโฮมสเตย์ ทั้งเจ้าบ้านผู้ให้บริการและลักษณะบ้าน ผู้ให้บริการต้องไม่มีประวัติอาชญากรรม มีสุขภาพดีและปราศจากการติดเชื้อจากโรคติดต่อใดๆ ควรได้รับการอบรมหลักสูตรโฮมสเตย์ขั้นพื้นฐาน หรือหลักสูตรการต้อนรับซึ่งจัดโดยองค์กรฝึกอบรมที่ได้รับการยอมรับ ส่วนลักษณะบ้านต้องมีรูปแบบและวัสดุก่อสร้างซึ่งสะท้อน

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและเอกลักษณ์ประจำถิ่น มีการจัดเตรียมห้องนอนที่แยกออกจากห้องอื่น ๆ ห้องนอนในบ้าน ห้องน้ำห้องสุขาสำหรับแขกผู้เข้าพักต้องแยกต่างหาก มีไฟฟ้าและน้ำประปาสะอาดเพียงพอ (Adli & Chin, 2021) อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า ชุมชนน้ำเสนอที่พักโฮมสเตย์หลายรูปแบบ ซึ่งอาจจะตรงหรือไม่ตรงตามมาตรฐานบ้าง ดังนี้

รูปแบบที่ 1 เป็นโฮมสเตย์ ที่ปรับปรุงจากบ้านแบบประเพณีเดิม ก่อสร้างไม้ สะท้อนสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ตัวอย่างหลังหนึ่งเจ้าของเป็นหญิงเชื้อสายจีนอาชีพนักธุรกิจและมัคคุเทศก์ ตั้งอยู่ในเขตตำบลปี่รามู บ้านประกอบด้วยห้องนอนหลายห้อง ห้องน้ำ ห้องส้วม ครีว ห้องโถงรับแขก และระเบียงหน้าบ้าน ภายในประดับตกแต่งด้วยงานศิลป์ วางเครื่องใช้ไม้สอยที่แสดงถึงวิถีชีวิตคนกัมปงไอร์ จัดเฟอร์นิเจอร์ ตู้โชว์ โต๊ะหลายชุด และม้านั่งตรงระเบียงสำหรับชมทิวทัศน์ เดิมเป็นบ้านส่วนตัวของเชื้อราวงศ์ แต่ถูกทิ้งร้างจึงซื้อและทำการปรับปรุง ประกอบกับอยู่ในตำแหน่งที่มองเห็นทิวทัศน์แม่น้ำ และมีสียดสุลต่านโอมาร อาลี จึงปรับเป็นโฮมสเตย์ เจ้าของบ้านต้องการมีส่วนร่วมส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงยื่นขอจดทะเบียนจากการท่องเที่ยวผ่านผู้ใหญ่บ้าน การจัดบ้านทำอย่างเรียบง่าย บ่งบอกสภาพวิถีชีวิตแบบมุสลิม ไม่มีเตียง ผู้พักนอนกับพื้น ไม่มีโทรทัศน์ เครื่องเสียง เครื่องดื่มแอลกอฮอล์บริการนักท่องเที่ยว โดยปกติเจ้าของโฮมสเตย์นอนบ้านที่ซื้อใหม่ในเมือง จะนอนในโฮมสเตย์เฉพาะที่มีนักท่องเที่ยวเข้าพักเท่านั้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สนทนาซักถาม ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ที่นี่ไม่สามารถร้องคาราโอเกะ ไม่มีทีวีดู บ้านมักปิดเสียงถ้ามีนักท่องเที่ยวพักเจ้าของจะนอน ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวจะไม่นอน ไม่มีเหล้าเบียร์ เพราะต้องการอนุรักษ์ ต้องการให้เห็นบรรยากาศของกัมปงไอร์อย่างแท้จริง ต้องการความสงบ” (Andrew Muhammad, สัมภาษณ์ วันที่ 20 กรกฎาคม 2016)

คำสัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงการมีส่วนร่วม ที่ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่น ผ่านโฮมสเตย์อย่างน้อย 2 ประการ ประการแรกเป็นการสะท้อนถึงวิถีชีวิตแบบมุสลิม ซึ่งหลีกเลี่ยงสิ่งอบายมุขหรือหะรอม ประการที่สองเป็นการรักษาภาพลักษณ์และสภาพแวดล้อมหมู่บ้านที่มีความสงบท่ามกลางสายน้ำ อย่างไรก็ตามสิ่งที่เจ้าบ้านต้องการคือการสนทนากับนักท่องเที่ยวร่วมกัน ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างคนบรูไนกับคนต่างชาติ การเข้าพักของนักท่องเที่ยวแต่ละครั้งจะได้รับบริการหลากหลาย นอกจากอาหารเช้า ยังมีสินค้าพื้นเมืองจำหน่าย เอกสารท่องเที่ยว และพาชมหมู่บ้านโดยรอบ อาหารเช้าเป็นอาหารพื้นเมืองทั้งสิ้น ในบ้านแสดงเครื่องมือจับสัตว์น้ำและเบ็ดตกปลาบริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้ผลิตเพลินและชิมซับกับวิถีชีวิตชาวน้ำ ปลาที่จับได้นำมาปรุงอาหารภายในครัว เจ้าของบ้านร่วมปรุงและทานกับนักท่องเที่ยวโดยไม่คิดค่าเครื่องปรุงหรือแก๊สเพิ่ม หากทำให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้วัฒนธรรมครัวแบบคนกัมปงไอร์บนโต๊ะอาหารเช้าเป็นพื้นที่สนทนาที่ดีที่สุด ภายในบ้านยังจัดแสดงเครื่องจักสานพื้นเมือง ผ้าบาติก ผ้าทอพื้นเมืองชนเผ่าต่างๆ ในบรูไนและเกาะบอร์เนียว นักท่องเที่ยวสามารถสวมใส่ ถ่ายรูปและซื้อในราคาต่อรอง เจ้าบ้านนำผ้าใส่ร่างพื้นเมืองมาสาธิตวิธีการใช้แบบต่างๆ (คล้ายนำผ้าขาวม้าของไทยมาใช้เอนกประสงค์) เพื่อแสดงให้เห็นวัฒนธรรมผ้าถุงแบบมลายู บนโซฟาหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์บรูไน สังคมวัฒนธรรมของกัมปงไอร์ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถอ่านและสอบถามข้อสงสัยทุกขณะ เนื่องจากเจ้าของบ้านอยู่ใกล้ชิดนักท่องเที่ยวตลอดเวลา จนกว่านักท่องเที่ยวเข้า

ห้องนอน ในช่วงเช้าทำหน้าที่มีคฤศก์พาเดินบนสะพานชมหมู่บ้านประมาณหนึ่งชั่วโมง เจ้าของโฮมสเตย์สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษ จีน ญี่ปุ่น มลายู และมีจิตบริการ จึงไม่แปลกที่ได้รับความนิยมไว้วางใจให้เป็นตัวแทนหลักของคนชุมชนน้ำในการร่วมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบรูไน

ภาพ 1 : การจัดห้องในโฮมสเตย์แบบที่ 1 และชานระเบียงริมน้ำ
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย 22 กรกฎาคม 2559

แบบที่ 2 โฮมสเตย์ปรับปรุงจากบ้านสมัยใหม่ เป็นบ้านของผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลปิลามู โฮมสเตย์จัดทะเบียนถูกต้อง แต่หากเปรียบเทียบกับแบบแรกด้านมาตรฐานโฮมสเตย์มีความแตกต่าง โฮมสเตย์หลังแรกมีลักษณะบ้านแบบประเพณี ขณะที่โฮมสเตย์แบบที่สองเป็นบ้านแบบทันสมัย นักท่องเที่ยวซึ่งชื่นชอบวิถีชีวิตดั้งเดิมจึงมักเลือกบ้านแบบแรกหรือท่องเที่ยวมากกว่า กระนั้นก็ดี โฮมสเตย์ที่ปรับจากบ้านสมัยใหม่ก็อาจสนองต่อนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม แต่จะทำให้เห็นวิถีชุมชนน้ำแตกต่างจากเดิม โฮมสเตย์ของผู้ใหญ่บ้านมี 2 ชั้น เครื่องปูน แบ่งห้องเป็นสัดส่วนแน่นอนหนา ชั้นล่างจัดวางเฟอร์นิเจอร์ ตู้โชว์ โซฟาประดับตกแต่งอย่างหรูหรา ตั้งสิ่งของเครื่องใช้โบราณเชิงประดิษฐ์มากมายไว้ดึงดูดนักท่องเที่ยว หากมิได้แสดงถึงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมชุมชนนัก ส่วนใหญ่เป็นสิ่งของสะสมด้วยความชอบส่วนตัว ดังเช่น เครื่องเสียงโบราณ ภาพเก่า เครื่องเซรามิค เครื่องทองเหลืองแบบตะวันตก ผู้ใหญ่บ้านได้รับมอบหมายให้ดูแล แนะนำข้อมูลนำเที่ยวชุมชนแก่นักท่องเที่ยวในฐานะตัวแทนภาครัฐ แม้ไม่จดทะเบียนเป็นมัคคุเทศก์อย่างถูกต้อง แต่มีกำลังเชื้อเชิญนักท่องเที่ยวในฐานะผู้นำชุมชนให้พักโฮมสเตย์ของตน

โฮมสเตย์ของผู้ใหญ่บ้านตั้งอยู่ใกล้ศูนย์การเรียนรู้กัมปงไอร์ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมสม่ำเสมอ จึงทำให้โอกาสที่จะเข้าพักในโฮมสเตย์ของผู้ใหญ่บ้านมีสูง ประกอบกับผู้ใหญ่บ้านมีข้อมูลชุมชนน้ำมากมายจึงมีความพร้อม แม้ยังบิดผันไปจากมาตรฐานโฮมสเตย์ ไม่อิงกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น แต่อิงกับการเป็นคลังความรู้ของผู้นำชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวฟังข้อมูล ผู้ใหญ่บ้านก็เชิญให้เยี่ยมชมภายในบ้าน ชมห้องนอนเพื่อเป็นทางเลือกบริการ พร้อมเสนออาหารพื้นถิ่น โดยคิดค่าบริการต่างหาก สิ่งสำคัญที่ผู้ใหญ่บ้านต้องการมีส่วนร่วมคือ การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง โดยเชื่อว่าตนเป็นผู้ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้นำชุมชน จึงขอธรรมที่จะสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้ความรู้เกี่ยวกับหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การให้ความรู้ยังไม่

หลากหลายเท่ากับเจ้าของโฮมสเตย์แบบแรก หากด้วยอัธยาศัยชอบมนุษย์สัมพันธ์ โดยเฉพาะการยิ้มแย้ม ทักทายนักท่องเที่ยวที่เดินผ่านไปมา จนนักท่องเที่ยวรู้สึกอบอุ่น มั่นใจเมื่อมาเยี่ยมชม วัฒนธรรมชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ผมมีหน้าที่ควบคุมให้ชาวบ้านมีระเบียบขึ้น ให้เปิดบ้านต้อนรับ ห้ามทำหน้าบึ้งหน้าเสีย ดูแลความปลอดภัย ร่วมมือกับการท่องเที่ยว” (Abdul Bakar Bin Haji Chuchu, สัมภาษณ์, วันที่ 1 มกราคม 2559)

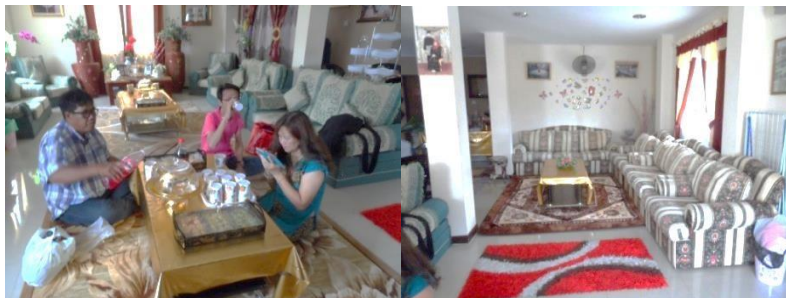
ภาพ 2 : การตกแต่งและของสะสมโบราณในโฮมสเตย์แบบที่ 2

ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย 24 กรกฎาคม 2559

รูปแบบที่ 3 โฮมสเตย์ปรับปรุงจากบ้านสมัยใหม่ เจ้าของเป็นชาวประมง บ้านยังไม่จดทะเบียนเป็นโฮมสเตย์อย่างถูกต้อง การเสนอที่พักทำอย่างเรียบง่าย การเสนอที่พักเกิดขึ้นได้ทุกพื้นที่ในตลาด ท่าเรือ หรือข้างถนน หากนักท่องเที่ยวกำลังเสาะหาที่พักราคาถูก และต้องการใช้ชีวิตร่วมกับคนในชุมชนน้ำ การเสนอที่พักของชาวประมงเริ่มจากสนทนาเรื่องทั่วๆ ไปจนเจ้าบ้านเชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของนักท่องเที่ยว แล้วเสนอที่พัก ในราคา 50 ดอลลาร์บรูไน (ประมาณ 1300 บาท) ต่อหนึ่งคืนหนึ่งห้อง โดยไม่จำกัดจำนวนคน ผู้วิจัยมีโอกาสใช้บริการและตั้งข้อสังเกตไว้ 3 ประการ ประการแรกสภาพโฮมสเตย์เป็นบ้านสมัยใหม่สองชั้น ซึ่งผู้สร้างให้เพื่อทดแทนบ้านที่ถูกไฟไหม้โดยพ่อค้าซื้อในราคาถูก ภายในบ้านมีโซฟา เฟอร์นิเจอร์ เครื่องตกแต่งสวยงามดูหรูหรา เพียงอาชีพชาวประมงขายปลาตลาดสดสามารถสร้างมาตรฐานชีวิตที่ดี บุตรทั้งสามคนได้รับการศึกษาชั้นสูง นักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการจุดต่างๆ ของบ้าน นอนโซฟา ใช้ห้องน้ำ ห้องครัว กินอาหารร่วมกับสมาชิกของบ้าน ประการที่สองการบริการทำเหมือนเช่นรู้จักนักท่องเที่ยวมานาน ไว้เนื้อเชื่อใจคนแปลกหน้าสูงมาก ปล่อยให้นักท่องเที่ยวสนทนากับบุตรสาวตามลำพัง โดยไม่ต้องควบคุมห้องนอนของนักท่องเที่ยวที่แท้คือห้องบุตรสาว เมื่อใดมีนักท่องเที่ยวเข้าพักก็ให้บุตรสาวย้ายไปนอนห้องอื่น ในห้องไม่จัดเตรียมใดๆ นอกจากผ้าห่ม นักท่องเที่ยวจึงมองเห็นเครื่องแป้ง เครื่องเล่นรูปถ่ายของบุตรสาว ผู้วิจัยนอนห้องบุตรสาว ตลอดคืนบุตรสาวทำหน้าที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวแทน จนถึงห้าทุ่มพ่อแม่จึงกลับมา ซึ่งการปล่อยให้หญิงสาวบริการนักท่องเที่ยวเพียงลำพังในบ้านลักษณะนี้ไม่ค่อยปรากฏในประเทศไทย ประการที่สามเป็นการต้อนรับอย่างมิตร เจ้าของบ้านเป็นชาวประมง ภรรยาเป็นแม่ค้าปลา บุตรทั้งหมดมาร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตอบคำถาม นักท่องเที่ยวอย่างใกล้ชิดประดุจญาติพี่น้อง ประการที่สี่การให้บริการอาหารเช้าเย็น ไม่ต้องจ่ายเงินเพิ่มเติม ซึ่งอยู่นอกเหนือความคาดคิด สิ่งสำคัญคือจิตใจบริการที่ต้องการช่วยเหลือ นักท่องเที่ยวที่ต้องการที่พักในราคาถูกและเข้าถึงวิถีอิสลามของคนบรูไนอย่างแท้จริง ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้ “ที่นี่ทำไม่เชิงโฮมสเตย์ แต่ถ้านักท่องเที่ยวไม่มีที่นอน ที่กิน ก็มาได้ เคยต้อนรับ

นักท่องเที่ยวนำมาเลยมาแล้วเป็นสิบๆ เพื่อให้เขาประทับใจ บางครั้งต้องกินข้าวครบ 3 มื้อ ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวกินแค่ 2 มื้อ สิ่งสำคัญต้องแต่งตัวให้เหมาะสมไม่ใช่ขาสั้นเข้ามา ไม่อยากให้เป็นตัวอย่างแก่คนที่นี่ ชอบให้นักท่องเที่ยวมาพูดคุย” (Roslin, สัมภาษณ์ วันที่ 21 กรกฎาคม 2559)

เมื่อนักท่องเที่ยวมาเข้าพักแล้วเจ้าของโฮมสเตย์จะมีส่วนในการส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชน นั่นคือการพาชมเครื่องมือจับสัตว์น้ำที่วางอยู่ใต้ถุนบ้าน เสนอบริการพานักท่องเที่ยวขึ้นเรือ เพื่อชมวิถีการออกเรือ เดินทะเล จับสัตว์น้ำ โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม มีผู้สนใจร่วมเดินทางส่วนใหญ่เป็นชาวบรูไนหรือมาเลเซีย นักท่องเที่ยวชาติอื่นๆ ไม่ปรากฏ เนื่องจากต้องขออนุญาตจากรัฐอย่างเป็นทางการ การบริการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามกลุ่มแม่น้ำบรูไนเป็นกิจกรรมปกติของชาวประมงที่จะเสนอบริการเสริมแก่ผู้เข้าพัก แต่หากนักท่องเที่ยวนำเข้าพักค้างคืนจะคิดค่าบริการต่างหาก จึงกล่าวได้ว่าคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอาชีพที่ผูกพันกับน้ำ ซึ่งเป็นความต้องการของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่ต้องการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ประกอบกับคนชุมชนนี้มีลักษณะนิสัยเจ้าระเบียบ โอปอ้อมอารี ให้ความช่วยเหลือหากมีการร้องขอ โดยไม่คำนึงประโยชน์กับตนมากเกินไป ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้ “นักท่องเที่ยวนำมาขอให้อ่านบอกที่อยู่ของโฮมสเตย์แถวนี้ บ้านญาติก็มี แต่ฉันบอกไม่รู้ ให้ไปถามผู้ใหญ่บ้าน เขียนแผนที่ให้เขา” (Ami Tamaul, สัมภาษณ์ วันที่ 31 ธันวาคม 2558)

ภาพ 4 : การบริการอาหารของโฮมสเตย์แบบที่ 3 และสภาพการจัดห้องในโฮมสเตย์
ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัย 21 กรกฎาคม 2559

หากวิเคราะห์ทั้งสามแบบพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนน้ำกัมปงไอร์ ภายใต้กระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นมลายูมุสลิมในบรูไนที่มองสังคมในแง่ดี มองต่างชาติทุกคนเป็นมิตร แม้ต่างศาสนา ชอบแบ่งปันความรู้ ปัจจัยหนึ่งเป็นเพราะกฎหมายอันเข้มงวด ทำให้ไม่เกิดปัญหาการข่มขืน โจรกรรม ปล้นจี้ หรืออาชญากรรม สังคมมีความสงบสุขมายาวนาน คนบรูไนจึงมั่นใจในความปลอดภัยแม้มีนักท่องเที่ยวแปลกตาเข้าพัก การต้อนรับคนเข้าบ้านอีกนัยหนึ่งเหมือนการเปิดเผยชีวิตในครอบครัว อีกนัยหนึ่งคือการเปิดโอกาสต่างชาติให้มาเรียนรู้วัฒนธรรมหมู่บ้าน トラบใดที่นักท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบการเติบโตของโฮมสเตย์และความต้องการมีส่วนร่วมยังคงมีอยู่ต่อเนื่อง มีหลายคนวางแผนจะเปิดโฮมสเตย์ แต่ก็ขาดข้อมูลและความเชื่อมั่นต่อการให้บริการ อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่ต่างคนต่างคิดต่างทำ การประสานความร่วมมือน้อย การทำโฮมสเตย์จึงขาดเอกภาพ การมีส่วนร่วมบริการที่พักสะท้อนวัฒนธรรม

เฉพาะถิ่นมากน้อยต่างกัน โดยมีปัจจัยสำคัญคือแนวความคิด สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ปกครอง นโยบายการพัฒนา ซึ่งต่างก็เป็นหลักประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนา ที่เอื้อประโยชน์ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. การสร้างการเรียนรู้ ความเข้าใจด้านวัฒนธรรมชุมชนแก่นักท่องเที่ยว

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเด็นการสร้างการเรียนรู้ ความเข้าใจทางวัฒนธรรมชุมชนพบว่า การทำให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่รัฐตระหนักอย่างยิ่ง เพราะหากข้อมูลผิดเพี้ยนก็อาจเสียภาพลักษณ์ของชุมชนน้ำ รวมถึงประเทศชาติ จึงส่งเสริมตั้งแหล่งเรียนรู้ชุมชน พร้อมอบรมแก่ประชาชน ช่างฝีมือ หรือแกนนำอยู่เสมอ เพื่อเสริมทักษะการสื่อสาร เช่น การให้ความรู้ด้าน การต่อเรือ การทำผ้าสี การทำอาหาร อัมบูยัต ผู้ให้ความรู้มีหลายระดับ เช่น ระดับชาวบ้านทั่วไป ระดับผู้มีอาชีพด้านการท่องเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ ระดับผู้ใหญ่บ้าน กำนัน โดยเฉพาะผู้นำชุมชนอยู่ภายใต้นโยบายรัฐหรือสืบทอดมาโดยตรง โดยบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนันจะเป็นที่ปรึกษาของรัฐในการดำเนินงานภายใต้โครงการต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน รวมถึงช่วยเหลือรัฐในการจัดระเบียบหมู่บ้าน ข้อมูลของผู้นำชุมชนถือเป็นข้อมูลจากชาวบ้าน ผู้นำชุมชนจึงเสมือนคนกลางผู้ประสานระหว่างรัฐบาลกับประชาชน การสอดส่องดูแลการท่องเที่ยว ชุมชนน้ำแบ่งความรับผิดชอบตามสายการปกครอง โดยให้ผู้ใหญ่บ้านแต่ละเขตกำกับลูกบ้านคอยบริการความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว แต่ละเขตมีสมาชิกเข้ามาจัดการในรูปแบบคณะกรรมการหมู่บ้าน ร่วมกันประชุมเพื่อวางแผนตัดสินใจด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยเรียบร้อย ร่วมประเมินผลเพื่อหาแนวทางแก้ไข สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว สร้างภาพลักษณ์ที่ดี ให้ทุกคนเห็นการพัฒนาเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้ “ชาวบ้านได้ช่วยวางแผนร่วมมือกับหน่วยงาน มีการพัฒนาร่วมมือกันมาตั้งแต่ปี 2009 หมู่บ้านนี้มีคณะกรรมการที่มาช่วยดูแลนักท่องเที่ยว 6-8 คน” (Pengiran Haji Ayub Bin Bengiran, สัมภาษณ์ วันที่ 31 ธันวาคม 2558)

ผู้มีบทบาทหลักคือผู้ที่ทำอาชีพการท่องเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพราะศึกษาโดยตรง และผ่านการอบรมด้านมัคคุเทศก์ ดังกรณีเจ้าของโฮมสเตย์แบบแรกที่นอกเหนือบริการที่พัก ยังอาสาชมหมู่บ้านพร้อมบรรยาย การนำชมถือเป็นบริการเสริมเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเข้าถึงวิถีชุมชนมากขึ้น ระหว่างบรรยายไปตามสะพาน พาแวะเยือนบ้านเพื่อน เครือญาติ เพราะเป็นคนในพื้นที่ ตอบคำถามที่นักท่องเที่ยวสงสัย ตามทางเดินไม่มีป้ายแสดงข้อมูลเพื่อชี้แนะทางไป สถานที่สำคัญแต่ละจุด แม้แต่สะพานไม้ซึ่งยาวเหยียดเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน ไม่มีป้ายเตือนด้านความปลอดภัย เช่น ระวังลื่น ไม้ผุ หรือตกขอบ (บางช่วงไม่มีราวสะพาน) ข้อมูลได้จากการตกเตื่อน การเอาใจใส่ให้นักท่องเที่ยวของไกด์นำชม สะท้อนความเป็นมืออาชีพ เขาได้ให้รายละเอียดเป็นที่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและองค์กรรัฐ จนรัฐมอบวุฒิบัตรผู้ประกอบการดีเด่น การมีบทบาทเต็มตัวเพื่อร่วมมือกับรัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สะท้อนความจริงจังของรัฐในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวสม่ำเสมอ แต่ก็ไม่มากนัก ดังคำสัมภาษณ์นี้ “มีคนถามเสมอว่า ทำไมถึงต้องการพาคนชมหมู่บ้าน ฉันบอกว่า เพื่อให้คนเห็นคุณค่าของการ

อนุรักษ์มากขึ้น คนจะได้เข้าใจและเรียนรู้วัฒนธรรมอื่นๆ ที่เราจะได้แบ่งปันประเพณีและวัฒนธรรมให้คนอื่นได้รู้ เดียวนี้เพื่อนบ้านดีมาก ๆ มักถามหาหน้กท่องเที่ยวตลอดเวลา เพื่อจะได้ทำอัมบูตให้กิน ทำขนมบ้านๆ ให้กิน” (Kemariah, สัมภาษณ์ 21 กรกฎาคม 2559)

อภิปรายผล

ผลศึกษาการมีส่วนร่วมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนน้ำ ในประเทศบรูไน ดารุสซาลามได้สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนให้ความสำคัญร่วมมือกับรัฐอย่างยิ่ง โดยเฉพาะชุมชนมีส่วนร่วมโดยการทักทาย ชี้แนะ พุดคุย เสนอบริการ การจัดโฮมสเตย์ สร้างการเรียนรู้ ความเข้าใจ วัฒนธรรมชุมชน จัดกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถเพิ่มรายได้แก่ชุมชน สอดคล้องกับผลวิจัยของ Norhaidawati Haji Mohamad Yassin. (2001) ที่ชี้ว่าชุมชนน้ำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศ มีการวางแผนตัดสินใจเพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรม จากความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน ประชาชนในหมู่บ้าน มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดความสนใจมากขึ้นกว่าเดิม สอดคล้องกับแนวคิดของ Siti Aisah Janaji & Fahmi Ibrahim (2019) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำโฮมสเตย์เป็นการเสริมสร้างศักยภาพของแต่ละบุคคลให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมหมู่บ้านของตนอย่างต่อเนื่อง เขาเห็นว่าการบริการโฮมสเตย์ในบรูไนไม่เพียงจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านที่พักหรือกิจกรรม แต่ยังได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

การที่ชุมชนกัมปงไอร์มีจิตบริการและสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนก็เพราะเห็นคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมและมุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน การเห็นประโยชน์ที่จะได้รับแก่ชุมชนและประเทศชาติ ประโยชน์ประการแรกคือ คนในชุมชนมีรายได้จากจำหน่ายอาหาร บริการที่พัก การค้าสินค้าที่ระลึกแก่ โดยผลที่ได้คือตัวเงิน ประการที่สองคือปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม จากการสนทนาเรียนรู้ เกิดเครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างท้องถิ่นกับต่างชาติ สอดคล้องกับแนวคิดของ Chapin (1997) ที่เห็นว่า การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์อาจพิจารณาในแง่วัตถุ บุคคล หรือสังคม ประการที่สามคือความเข้มแข็งจากการพัฒนาภายใต้แผนงานต่างๆ ของรัฐที่ต้องการรักษารัฐอิสลาม ไม่ให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงตามตะวันตกมากนัก ประการที่สี่คือสำนักของชุมชนในการสอดส่องดูแล อนุรักษ์ พัฒนาทรัพยากรทางวัฒนธรรม การอุทิศเพื่อบริการสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของไพฑูรย์ พงสะบุตร (2548) ที่เห็นว่า หลักสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คือการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงอยู่สภาพเดิม ไม่ถูกทำลายหรือเปลี่ยนสภาพ โดยอาศัยวิธีการต่างๆ ฉะนั้นต้องกระตุ้นจิตสำนึกคนในท้องถิ่นให้ช่วยกันดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นผลเสียเพียงเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว อีกทั้งต้องให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือน

การเปิดพื้นที่ชุมชนน้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควบคู่กับส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจนเกิดกระแสตอบรับจากชุมชนน้ำ อาจมองว่าเป็นเพราะระบบปกครองประเทศบรูไนดาร์ซาลาม แบบเผด็จการหรือสมบูรณาญาสิทธิราช ที่รัฐมีอำนาจสั่งการ อย่างไรก็ตามผลการศึกษา

สะท้อนให้เห็นว่า การปกครองมิได้มีผลนัก หากสุลต่านมิได้นำหลักอิสลามมาใช้บริหารปกครองอย่างเคร่งครัด เป็นต้นว่า กฎหมายชารีอะ อันทำให้นักท่องเที่ยวเกรงกลัว จนทำให้ชุมชนนั้นใจความปลอดภัยเมื่อให้บริการ การมิให้รับวัฒนธรรมตะวันตกมากนักเพราะจะทำลายจารีตอิสลาม ในหมู่บ้านน้ำจึงไม่มีฟาดฟุต แมกโดนัล รีสอร์ตหรือเหมือนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ชุมชนไม่ต้องการชีวิตฟุ้งเฟ้อ ขณะเดียวกันไม่ต้องการสนองรสนิยมความอยากของนักท่องเที่ยวจนลืมนำวิถีของตนเองมาใช้ขายเกินตัว ลดของฟุ่มเฟือย เช่น สะสมน้ำหอม ของเก่า การเที่ยวแบบสุร่ายสุร่าย ดังที่ ยูซุฟ กือรฎอวี (2547) กล่าวว่า อิสลามต่อต้านการเกินความพอดี และการฟุ่มเฟือยในทุกๆ สิ่ง มนุษย์ไม่ควรที่จะไปสิ้นเปลืองเวลามากมายจนเกินไปในกิจกรรมนั้นๆตามหลักอิสลามสิ่งที่อนุญาตต้องพอเพียงสำหรับความจำเป็น เป็นสิ่งต้องห้ามเมื่อเกินความต้องการ หลักการนี้ทำให้ในหมู่บ้านไม่มีร้านค้าฟุ่มเฟือย ร้านเกมส์ ร้านไต้รุ่ง ผู้คนใช้ชีวิตเรียบง่าย สมถะ อาจมีบ้างแต่น้อยที่บิดเบือนจารีตอิสลาม ไม่หลงใหลรายได้จากนักท่องเที่ยวมากเกินไปจนเกินควร หากใครเที่ยวชมหมู่บ้านจะรู้สึกเหมือนไม่ใช่แหล่งท่องเที่ยว ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่คิดว่าวิถีของพวกเขาจะดึงดูดนักท่องเที่ยวนัก แต่ก็ทำให้นักเที่ยวเข้าถึงวัฒนธรรมชาวบ้านโดยไม่รู้ตัว

การที่ชุมชนนี้ต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยว พร้อมๆ กับดำรงวัฒนธรรมของตนเช่นเดิม แต่ก็ไม่ต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเต็มรูปแบบ มีสิ่งอำนวยความสะดวก ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวครบครัน เป็นเพราะยังไม่เห็นรายได้จากการท่องเที่ยวมากนัก คนส่วนใหญ่มีรายได้สูง จากงานราชการ การรับสวัสดิการที่ดีจากรัฐ บางกลุ่มเท่านั้นที่ไม่มีเงินเดือน เช่น คนขับเรือ ชาวประมง แม่ค้าร้านขายของชำ ในขณะที่รัฐหรือสุลต่านมีนโยบายด้านพัฒนาด้วยแล้ว เช่น การสร้างสะพานแขวนข้ามมายังชุมชนน้ำเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว สำนักของการมีส่วนร่วมจึงยังไม่กระจายทั่วถึง ประกอบกับภาคเอกชน นายทุนโดยเฉพาะคนเชื้อสายจีนไม่มีบทบาทต่อการพัฒนามากนัก ไม่มีอำนาจต่อรองท่ามกลางการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในรัฐอิสลาม กระบวนการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็งและแก้ไขปัญหาแล้วต้องได้รับการกลั่นกรองให้ความเห็นชอบจากผู้ใหญ่บ้าน กำนันซึ่งถือเป็นตัวแทนสุลต่าน การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวบ้านทั่วๆ ไป เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงเป็นการให้ความร่วมมือกับรัฐในการดำเนินนโยบายต่างๆ ในรูปแบบภาพแทนอัตลักษณ์มุสลิมในสภาพชีวิตปกติที่รัฐสถาปนาขึ้น หากชุมชนมีจิตสำนึกในการช่วยกันดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว อีกทั้งให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวก็ด้วยการขอความร่วมมือของผู้นำชุมชน ความศรัทธาต่อสถาบันกษัตริย์ และด้วยจารีตศาสนา วัฒนธรรมชุมชนที่รัฐพยายามนำมาเป็นทุน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนจะยังไม่เติบโตก้าวกระโดด จนคลาคล่ำไปด้วยนักท่องเที่ยวเดินขวักไขว้ไปมาบนสะพาน トラบไคที่ประเทศบรูไนดารุสซาลามยังมีรายได้หลักจากทรัพยากรธรรมชาติ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การมีส่วนร่วมของชุมชนน้ำต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศบรูไน ดารุสซาลาม แสดงถึงกลไกของจารีตอิสลามที่เหนี่ยวนำให้ยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้ แต่กระนั้นก็ดีหากนำมาปรับใช้ในประเทศไทย ดังเช่น หมู่บ้านเกาะปันหยี จังหวัดพังงา จะต้องทำให้ประชาชนเห็นคุณค่าวัฒนธรรมมลายูมุสลิมเป็นเบื้องต้น แล้วใช้จารีตอิสลามสนับสนุน เพราะการท่องเที่ยวสำหรับชาวมุสลิมแล้วเป็นสิ่งฟุ่มเฟือย แต่ถ้าเอาวิถีอิสลามเข้าไปในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะเพิ่มคุณค่าและมูลค่าได้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [illegible]

- Norhaidawati Haji Mohamad Yassin. (2001). *Kampong Ayer sebagai sebuah destinasi pelancongan: Cabaran dan masa depan akademi pengajia*. Brunei: Universiti Brunei Darussalam
- Siti Aisah Janaji & Fahmi Ibrahim. (2019). Exploring The Community Participation: A Case Study of Homestays in Brunei. Retrieved April, 6 2020 from: https://www.researchgate.net/publication/337274444_Exploring_The_Community_Participation_A_Case_Study_of_Homestays_in_Brunei
- The ASEAN Secretariat. (2016) *ASEAN homestay standard*. Retrieved April, 6 2020 from: <https://www.google.com/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=translate>

บุคลากรกรม

- Abdul Bakar Bin Haji Chuchu (ผู้ให้สัมภาษณ์) อูสมาน มุดอ (ผู้สัมภาษณ์) ที่ตำบลปิลามู เขตกัมปงไอร์ กรุงบันดาเสรีเบกาวัน เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2559
- Ami Tamaul, (ผู้ให้สัมภาษณ์) อูสมาน มุดอ (ผู้สัมภาษณ์) ที่ตำบลบูรงปินโก เขตกัมปงไอร์ กรุงบันดาเสรีเบกาวัน เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2558
- Andrew Muhammad (ผู้ให้สัมภาษณ์) อูสมาน มุดอ (ผู้สัมภาษณ์) ที่ตำบลปิลามู เขตกัมปงไอร์ กรุงบันดาเสรีเบกาวัน เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2559
- Arnesah, (ผู้ให้สัมภาษณ์) ปอซาน แวเจ๊ะ (ผู้สัมภาษณ์) ที่ตำบลตะมอย เขตกัมปงไอร์ กรุงบันดาเสรีเบกาวัน เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2558
- Johnson, K. (ผู้ให้สัมภาษณ์) ปอซาน แวเจ๊ะ (ผู้สัมภาษณ์) ที่ตำบลซาบา เขตกัมปงไอร์ กรุงบันดาเสรีเบกาวัน เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2558
- Kannika Abdullah, (ผู้ให้สัมภาษณ์) ปอซาน แวเจ๊ะ (ผู้สัมภาษณ์) ที่ตำบลซาบา เขตกัมปงไอร์ กรุงบันดาเสรีเบกาวัน เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2558
- Kemariah, (ผู้ให้สัมภาษณ์) อูสมาน มุดอ (ผู้สัมภาษณ์) ที่ชุมชนปิลามู เขตกัมปงไอร์ กรุงบันดาเสรีเบกาวัน เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2559
- Pengiran Haji Ayub Bin Bengiran, (ผู้ให้สัมภาษณ์) ปอซาน แวเจ๊ะ (ผู้สัมภาษณ์) ที่ตำบลซาบา เขตกัมปงไอร์ กรุงบันดาเสรีเบกาวัน เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2558
- Roslin, (ผู้ให้สัมภาษณ์) อูสมาน มุดอ (ผู้สัมภาษณ์) ที่ตำบลปิลามู เขตกัมปงไอร์ กรุงบันดาเสรีเบกาวัน เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2559

